

Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΡΟΜΑΝΟΦ ΤΟ ΞΕΚΙΝΗΜΑ ΜΙΑΣ ΝΕΑΣ ΡΩΣΙΑΣ

Ἡ Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας τοῦ ἔτους 1613, ποὺ ἐκεῖνη τὴ χρονιὰ συνέπιπτε μὲ τὴν 21η Φεβρουαρίου, χαιρετίσθηκε στὴ Μόσχα μὲ ιδιαίτερους πανηγυρισμούς. Στὰ ἐνδότερα τοῦ Κρεμλίνου, τοῦ φρουρίου αὐτοῦ τῆς ρωσικῆς πρωτεύουσας, μόλις εἶχε περατωθεῖ ἡ συνεδρίαση τοῦ μεγάλου συμβουλίου τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ρωσικῶν πόλεων, τὸ ὁποῖο εἶχε συγκληθεῖ μὲ σκοπὸ νὰ ἐκλέξει τσάρο γιὰ τὴ Ρωσία. Ὅλοι οἱ ἀντιπρόσωποι, μὲ μιὰ φωνή, ἐξέλεξαν ὡς τσάρο τὸν δεκαεξάχρονο ΜΙΧΑΗΛ ΦΙΟΝΤΟΡΟΒΙΤΣ ΡΟΜΑΝΟΦ, διαπιστώνοντας ὅτι ἦταν ὁ μόνος γνήσιος ἀπόγονος τσαρικῆς οἰκογενείας. Μετὰ τὸ 1598, ἔτος ποὺ πέθανε ὁ Τσάρος Φιόντορ Ἰβάνοβιτς, ὁ ὁποῖος ἦταν γιὸς τοῦ Ἰβάν τοῦ Τρομεροῦ καὶ τελευταῖος τσάρος τῆς δυναστείας τῶν Ριούρικ, ἡ ἐξουσία πέρασε σὲ πρόσωπα τυχαῖα καὶ τυχοδιωκτικά, σὲ ἀδιστάκτους διεκδικητὲς τοῦ ρωσικοῦ θρόνου. Διάφοροι ἐξωτερικοὶ παράγοντες, ἰδιαιτέρως μάλιστα οἱ Πολωνοί, λυμαίνονταν τὴ Ρωσία, ρίχνοντάς τὴν σὲ ἓναν ἀγῶνα ἀλληλοεξόντωσης διεκδικητῶν καὶ ἀπατεῶνων καὶ ἐγκαινιάζοντας μιὰ ἐποχὴ ποὺ ἔμεινε στὴ ρωσικὴ

ιστορία γνωστή ως ή «έποχή τών ταραχών». Αὐτὸς ἦταν ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ ρωσικὸς λαὸς ἀναζητοῦσε τώρα ἕναν Ρῶσο πὸν νὰ ἔχει διαπιστωμένη τσαρική προέλευση.

Ὁ νεαρὸς Μιχαήλ Φιόντοροβιτς εἶχε πραγματικὰ μιὰ τέτοια προέλευση, γιὰτὶ ἀδελφὴ τοῦ παπποῦ του καὶ σύζυγος τοῦ Ἰβάν τοῦ Τρομεροῦ (1533-1584) ἦταν ἡ τσαρίνα Ἀναστασία, ἡ ὁποία ἦταν καὶ μητέρα τοῦ τελευταίου πραγματικοῦ τσάρου, τοῦ Φιόντορ Ἰβάνοβιτς (1584-1598). Ὁ Μιχαήλ λοιπὸν προερχόταν ἀδιαμφισβητήτως ἀπὸ δυναστική οἰκογένεια. Τὴν ἀπόφαση τῆς ἐκλογῆς του τὴν εἶχαν ὑπογράψει στὴ Μόσχα συνολικὰ 277 ἀντιπρόσωποι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους 57 ἦσαν κληρικοί, 136 βογιάροι, δηλαδή εὐγενεῖς, καὶ οἱ ὑπόλοιποι 84 ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ. Ἡ ἀπόφαση στάλθηκε πίσω στὶς ἐπαρχιακὲς πόλεις γιὰ ἐπικύρωση, ἡ ὁποία καὶ ἦρθε γρήγορα μὲ ἀυθόρμητη ἐπιβεβαίωση τῆς ἐκλογῆς. Ἐτσι στὶς 2 Μαΐου τοῦ 1613 ἔκανε τὴν εἴσοδό του στὸ Κρεμλίνο ἕνας νέος αὐτοκράτορας, ἐκλεγμένος μὲ κάπως δημοκρατικὴ διαδικασία, καὶ μὲ αὐτὸν ἄρχιζε στὴ Ρωσία μιὰ νέα δυναστεία, αὐτὴ τῶν Ρομάνοφ.

Ἡ ἐκλογή του σὲ τσάρο βρῆκε τὸν νεαρό, ἀσθενικὸ καὶ μικροκαμωμένο δεκαεξάχρονο Μιχαήλ ἐντελῶς ἀπροετοίμαστο γιὰ τὸ ὕψιστο ἀξίωμα πὸν τοῦ προσφερόταν. Ὁ πατέρας του, ὁ Φιόντορ Νικήτοβιτς Ρομάνοφ, ἄντρας δραστήριος στὰ κοινά, εἶχε κριθεῖ στὴ συνείδηση τῶν Ρώσων ὡς ὁ μέλλων τσάρος, γεγονός πὸν ἔκανε τὸν διεκδικητὴ τοῦ θρόνου, τὸν Μπορίς Γκοντουνόφ (1589-1605), νὰ στραφεῖ ἐναντίον του, ὑποχρεώνοντάς τον νὰ καρεῖ μοναχὸς μὲ τὸ ὄνομα Φιλάρετος καὶ νὰ ἐγκλειστεῖ σὲ μοναστήρι. Ὑστερα ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐνέργεια τοῦ Γκοντουνόφ, ἀναγκάστηκε καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Φιλάρετου νὰ γίνῃ μοναχὴ στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ὑπατίου τῆς ἐπαρχίας Κοστρομὰ μὲ τὸ ὄνομα Μάρθα, καὶ νὰ πάρῃ μαζί της καὶ τὸν ἀνήλικο γιὸ της Μιχαήλ. Ἡ ἐξέχουσα προσωπικότητα τοῦ μοναχοῦ Φιλάρετου, ὁ ὁποῖος δια-

κρινόταν και για τη μόρφωσή του, δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ παραμείνει στὴν ἀφάνεια. Δύο διεκδικητὲς τοῦ ρωσικοῦ θρόνου, στὴ λεγομένη «ἐποχὴ τῶν ταραχῶν» τῆς ρωσικῆς ἱστορίας (1598-1613), ἐμφανίζονταν μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀπὸ χρόνια πεθαμένου Δημητρίου, ποὺ ἦταν γιὸς τοῦ Ἰβάν τοῦ Τρομεροῦ. Αὐτοὶ οἱ ψευδο-Δημήτρι-οι προώθησαν τὸν Φιλάρετο, ὁ μὲν ἕνας σὲ μητροπολίτη τῆς ἐπαρχίας Ροστόβ, ὁ δὲ ἄλλος σὲ πατριάρχη Μόσχας καὶ πάσης Ρωσίας. Τελικά, ὅταν τὸ σῶμα ἐθελοντῶν τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ, ἀγανακτισμένο καὶ κουρασμένο ἀπὸ τοὺς διεκδικητὲς τοῦ θρόνου, τὴν ἀναρχία καὶ τὴν ἀνάμειξη τῶν Πολωνῶν στὴ διοίκηση τῆς Ρωσίας, ξεσηκώθηκε γιὰ νὰ καταλάβει τὴ Μόσχα καὶ νὰ ξεκαθαρίσει τὴν κατάσταση, ὁ Φιλάρετος, ποὺ μαζί μὲ τὸν πρίγκιπα Γκολίτσιν ἔκαναν τὴ στιγμὴ ἐκείνη διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς Πολωνοὺς, συνελήφθη ἀπὸ τοὺς τελευταίους καὶ κρατήθηκε ὡς ὄμηρος. Στις 2 Μαΐου 1613 ὁ Μιχαὴλ ἀναγορεύθηκε «Αὐθέντης Βλαδιμήρου καὶ Μόσχας, Τσάρος καὶ Μέγας Ἡγεμόνας πάσης Ρωσίας», καὶ τοῦ ἔγινε παλλαϊκὴ, θριαμβευτικὴ ὑποδοχὴ στὸ Κρεμλίνο.

Κάποια στιγμὴ ὁ Φιλάρετος ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τοὺς Πολωνοὺς καὶ ἐπέστρεψε στὴ Μόσχα, καὶ στις 24 Ἰουνίου 1619 ἔγινε στὸν ναὸ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου στὸ Κρεμλίνο, μὲ κάθε μεγαλοπρέπεια, ἡ ἐπίσημη ἐνθρόνισή του ὡς πατριάρχου «Μόσχας καὶ πάσης Ρωσίας». Τὴ νομιμότητα τῆς ἐνθρόνισης ἐπικύρωνε καὶ ἡ παρουσία καὶ συμμετοχὴ σ' αὐτὴν τοῦ Ἑλληνα πατριάρχη Ἱεροσολύμων Θεοφάνους, δοθέντος ὅτι ὁ Φιλάρετος εἶχε φροντίσει προηγουμένως νὰ ἀνανεώσει τὶς σχέσεις τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸν ἑλληνικὸ κόσμο.

Καθὼς ἦταν νέος καὶ ἄπειρος στὰ πολιτικὰ πράγματα, ἔχοντας τοὺς βογιάρους νὰ ρυθμίζουν τὰ πάντα πίσω ἀπὸ τὴν πλάτη του, ὁ νεαρὸς τσάρος εἶδε μὲ μεγάλη ἀνακούφιση τὴν ἔλευση στὴ Μόσχα τοῦ ἀπελευθερωμένου πλέον πατέρα του. Ἐπὶ δεκατέσσερα χρόνια, μέχρι τὸν θάνατο τοῦ Φιλάρετου, ποὺ συνέβη

την 1η Ὀκτωβρίου 1633, κυβερνοῦσαν τὴ Ρωσία δύο Ρομάνοφ, ὁ ἓνας στὸ Κράτος καὶ ὁ ἄλλος στὴν Ἐκκλησία, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα ἡ ἐπέμβαση τοῦ πατριάρχου στὰ δρώμενα τῆς πολιτείας ἦταν ἰδιαίτερα ἐμφανῆς.

Ὡστόσο ἡ ἐξουσία τοῦ τσάρου ἦταν ἀρκετὰ περιορισμένη. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἀνάρρησης τοῦ Μιχαήλ στὸν θρόνο, τὸ σῶμα τῶν εὐγενῶν, ἡ λεγόμενη «Ντούμα τῶν βογιάρων», προκειμένου νὰ παράσχει ὑποστήριξη στὸν τσάρο τοῦ ἔθεσε ὅρους. Ἐνας ἀπὸ τοὺς βασικότερους ἦταν ἡ κατάργηση τῆς θανατικῆς ποινῆς γιὰ τοὺς βογιάρους, παραχώρηση σημαντικῆ, ἂν ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι οἱ βογιάροι ἦταν πάντα οἱ πρωτεργάτες τῆς ραδιουργίας, γεγονός που εἶχε προκαλέσει τὴν ὀργὴ τοῦ Ἰβάν τοῦ Τρομεροῦ, ὁ ὁποῖος κατὰ καιροὺς τοὺς βασάνιζε ἀδυσώπητα καὶ τοὺς θανάτωνε. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν τὸν ὄρο, ἐπιβλήθηκε στὸν τσάρο ἀπὸ τοὺς βογιάρους καὶ ἓνας ἀκόμη, νὰ μὴ λαμβάνει δηλαδὴ αὐτὸς καμιά σοβαρὴ ἀπόφαση χωρὶς τὴν ἔγκριση τοῦ Ἐθνοσυμβουλίου, παρομοίου μὲ αὐτὸ που τὸν εἶχε ἐκλέξει τσάρο, καὶ τὸ ὁποῖο ὅμως οἱ ἴδιοι στὴν πραγματικότητα ἦταν ἀπρόθυμοι νὰ συγκαλοῦν. Ἔτσι, τελικὰ οἱ βογιάροι παρέμεναν παντοδύναμοι, καὶ καταπιέζοντας τὸν λαὸ καὶ προβαίνοντας σὲ πράξεις ἀνίερους, ὑποχρέωναν τὸν τσάρο νὰ τὶς ἐπικυρώνει, εἰσπράττοντας αὐτὸς τὴ λαϊκὴ δυσἀρέσκεια. Ὁ Μιχαήλ ἦταν ὁ πρῶτος Ρῶσος ἡγέτης που καθιέρωσε τὴ στρατιωτικὴ θητεία, ὀργάνωσε τὸν στρατὸ καὶ ἐξασφάλισε τὰ μέσα συντήρησής του. Παρὰ τὰ μέτρα αὐτά, στὶς μέρες του ἡ Ρωσία παρουσίασε μεγάλες ἐδαφικὲς ἀπώλειες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ὠφελήθηκαν οἱ δύο βασικοὶ ἐχθροὶ τῆς, οἱ Πολωνοὶ καὶ οἱ Σουηδοί. Συγχρόνως ὅμως παρουσιάστηκε κάποια πρόοδος στὴν τεχνολογία μὲ τὴ δημιουργία ἐργοστασίου κατασκευῆς πυροβόλων καὶ μεγάλου ὑαλουργείου στὴ Μόσχα.

Ἡ προσωπικὴ ζωὴ τοῦ τσάρου Μιχαήλ παρέμενε προσαρμοσμένη σὲ μέτρα ὄχι ἀπλῶς μεσαιωνικὰ ἀλλὰ ζοῦσε σχεδὸν ὡς

μοναχός. Ώρες ατέλειωτες ο τσάρος ώφειλε να τις περνάει προσευχόμενος στον ναό, παρακολουθώντας πολύωρες ακολουθίες, σύμφωνα με ένα τυπικό που άρμοζε στην αυστηρή ζωή ιερέα ή μοναχού. Έτσι οι ελεύθερες ώρες του είκοσιτετραώρου, στις οποίες θα μπορούσε να ασχοληθεί ο τσάρος με τις κρατικές υποθέσεις, ήταν ελάχιστες. Η ζωή του ήταν στενά συνδεδεμένη με την οίκογένεια. Ο πρώτος του γάμος με τη Μαρία Ντολγκορούκαγια, κράτησε μόλις έναν χρόνο, γιατί αυτή πέθανε. Από τον δεύτερο γάμο του με την Ευδοκία Στρέσνιεβα απέκτησε δέκα παιδιά, από τα οποία έπεζησαν τρεις κόρες και ένας γιός, ο Άλέξιος. Η ζωή μέσα στο παλάτι ήταν καταθλιπτική. Οι γυναίκες ζούσαν κλεισμένες στο «τέρεμ», τον γυναικωνίτη του παλατιού, όπου επικρατούσαν οι άρχες του Ντομοστροφή, έγχειριδίου απόλυτα αυστηρής χριστιανικής ζωής, όμοιας με εκείνη των μοναστηριών. Το έν λόγω έργο φέρεται να το είχε συγγράψει ο διακεκριμένος μοναχός Σίλβεστρος στα χρόνια του Ίβαν του Τρομερού, και είχε επιβληθεί ως ο άπαραβάτος κώδικας συμπεριφοράς και ζωής της ρωσικής κοινωνίας.

Ο πρώτος τσάρος της δυναστείας των Ρομάνοφ πέθανε στις 13 Ιουλίου 1645 σε ηλικία 49 ετών, και μέσα σε λιγότερο από έναν μήνα πέθανε και η σύζυγός του. Διάδοχος του Μιχαήλ ανάδειχθηκε τότε ο μονάκριβος γιός του, ο ΑΛΕΞΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛΟΒΙΤΣ, ο οποίος είχε γεννηθεί στις 19 Μαρτίου 1629. Ο νέος τσάρος, ο οποίος, όπως και ο Μιχαήλ, ανέβηκε στον θρόνο στα δεκαέξι του χρόνια, διέφερε σε πολλά από τον πατέρα του. Είχε βαθιά θρησκευτικότητα, λαμπρή μόρφωση, αλλά και απόλυτη άφοσίωση στα καθήκοντά του ως τσάρος. Είχε εύγενικό και ήπιο χαρακτήρα. Ο λαός τον είχε όνομάσει «γαληνότατο». Έν τούτοις, ένεκα του νεαρού της ηλικίας του, ήταν ακόμη έξαρτημένος από συμβούλους, ιδίως μάλιστα από τον σύγαμβρό του Μπορίς Μορόζοβ και τον πατέρα της συζύγου του Μαρίας, τον Δημήτριο Μιλοσλάβσκυ.